

วารสารความเป็นธรรมทางสังคมและความเหลื่อมล้ำ

ปริทัศน์หนังสือ - อนาคตอันเก่าแก่ : บทเรียนจากวิถีชีวิตธรรมชาติแห่งดินแดน
ทิเบตน้อย-ลาดัก

ผู้แปล: พจนา จันทรสันติ

ปีที่พิมพ์: 2565 (พิมพ์ครั้งที่ 2)

ISBN: 9786165909228

จำนวนหน้า: 300 หน้า

ธนิตา ชาญชิตปรีชาⁿ¹

Thanita Chanchitpreecha^a

ⁿหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^aMaster of Arts Program in Human and Social Development, Chulalongkorn University

บทสรุป

หนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ภาคหนึ่ง วิถีชีวิตดั้งเดิม ภาคสอง ความเปลี่ยนแปลง และ ภาคสาม บทเรียนจากลาดัก เขียนโดย เฮเลน่า นอเบิร์ก-ฮอดจ์ นักภาษาศาสตร์ชาวสวีเดนเยือนลาดักครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2518 (ค.ศ. 1975) เพื่อศึกษาทำวิจัยให้แก่สถาบันเอเชียและแอฟริกันโดยเธอได้วิเคราะห์ภาษา รวบรวม นิทานพื้นบ้าน และใช้เวลาที่ลาดักถึง 16 ปี ทำให้เธอเห็นทั้งวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ปฏิบัติมายาวนานของชาวลาดัก รวมถึงเห็นกระแสการพัฒน์ที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงลักษณะความสัมพันธ์ของผู้คนที่พึ่งพาอาศัยกัน วิถีชีวิตที่ ผูกพันและเคารพธรรมชาติ การบริโภค และที่อยู่อาศัยของพวกเขา แต่เดิมที่ลาดักนั้นมีสังคมเกษตรกรรมที่ยึด

¹Corresponding author, E-mail address: tha127nita@gmail.com

มันในศาสนาพุทธแบบทิเบตและวัฒนธรรมดั้งเดิม ด้วยข้อจำกัดของฤดูกาลและสภาพภูมิศาสตร์ทำให้พวกเขา มีภูมิปัญญาที่เรียนรู้เพื่ออยู่กับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่คนภายนอกอาจมองว่ายากลำบาก แต่ผู้เขียน กลับพบว่าวิถีชีวิตของชาวลาดักดั้งเดิมกลับเต็มไปด้วยความพึงพอใจในคุณค่าตนเองและสิ่งแวดลอมพวกเขา และเสนอทางออกของการพัฒนาอยู่ที่จุดเริ่มต้นของภูมิปัญญาจากวิถีชีวิตอันเก่าแก่

ภาคหนึ่ง วิถีชีวิตดั้งเดิม ได้แสดงให้เห็นถึงข้อมูลพื้นฐานของชุมชน รูปแบบวิถีชีวิต อาหารที่บริโภคบนลาดัก การประกอบอาชีพ ลักษณะการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ซึ่งลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่มีข้อจำกัดนั้นได้ส่งผลโดยตรงต่อวิถีชีวิตที่ชาวลาดักต้องจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอย่างจำกัดให้เหมาะสมกับจำนวนประชากร มีข้อจำกัดของพืชที่สามารถที่เพาะปลูกได้ อย่างไรก็ตามประเด็นสำคัญที่ถูกพูดถึงการแสดงถึงวิถีชีวิตที่ผู้เขียนเรียกว่า “ผลพล” การใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดอย่างระมัดระวังและเห็นคุณค่า โดยใช้สิ่งที่มีในธรรมชาติให้ได้ประโยชน์มากที่สุด เช่น วิธีการเลี้ยงสัตว์อย่างดโซ หรือ ยัก ได้ให้นมเป็นอาหาร ให้ประโยชน์ในการเป็นพาหนะ ขนส่งสิ่งของ ขนของสัตว์ยังนำมาทอเป็นเครื่องนุ่งห่มให้ความอบอุ่น และมูลของสัตว์สามารถนำไปใช้เป็นเชื้อเพลิงได้ หรือกากที่เหลือจากกระบวนการหมักข้าวบาร์เลย์สามารถนำไปตากแห้ง บด และนำมาบริโภคได้อีก

ด้วยข้อจำกัดของบริบทแวดล้อมทำให้ความสัมพันธ์ของผู้คนลาดักต้องพึ่งพาและเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน รวมถึงสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติที่พวกเขาให้ความสำคัญไม่แพ้กัน กลายเป็นวิถีชีวิตที่เป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ ทำให้พวกเขามีความถ่อมตัว มีความเมตตากับผู้อื่น และความสัมพันธ์ที่เป็นไปอย่างเกื้อกูลกันทำให้พวกเขามีสภาพจิตใจที่มั่นคง เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวเพื่อนบ้านจะช่วยกันทำงานในไร่ ช่วยพิธีกรรมสำคัญอย่างงานศพ หรือต้อนรับเด็กแรกเกิดอย่างอบอุ่น

อย่างไรก็ตาม ภาคสอง ความเปลี่ยนแปลง ได้พูดถึงการเข้ามาของกระแสการพัฒนาจากตะวันตก นำมาซึ่งการส่งออกแนวทางการพัฒนา การเกิดขึ้นของโครงสร้างที่เป็นทางการของการบริหารภายใต้รัฐเพื่อจัดการความขัดแย้ง ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก และการท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้ได้เข้ามาปะทะสังคมชาวลาดัก ทั้งคุณค่าอัตลักษณ์ในวิถีชีวิตดั้งเดิม การแต่งกาย ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนและความเข้มแข็งของชุมชน เกิดการเปรียบเทียบคุณค่าวิถีชีวิตดั้งเดิมของตนกับชาวต่างชาติที่เข้ามา การลงแขกในการทำไร่เริ่มลดน้อยลง เปลี่ยนวิถีพึ่งพาตนเองและความสัมพันธ์รอบข้างเป็นการพึ่งพาเงินตราเพื่อแลกเปลี่ยนการช่วยเหลือหรือความสะดวกสบาย เกิดการย้ายถิ่นฐานจากชนบทเข้าสู่เมือง

ภาคสาม บทเรียนจากลาดัก ผู้เขียนได้เสนอบทเรียนที่สำคัญจากการเปลี่ยนแปลงในลาดักที่ผู้เขียนได้นำเสนอคือการพัฒนาไม่ใช่สิ่งที่เลวร้ายเสมอไป แต่สามารถเกิดขึ้นได้จากรากฐานวิถีชีวิตดั้งเดิมของลาดักเอง

กระแสการพัฒนาที่เข้ามาในลาดักนั้นผู้เขียนเรียกว่า “การทำลายวัฒนธรรมลาดักอย่างเป็นระบบ” (p.213) โดยการสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่เหนือกว่า เช่น ไฟฟ้า ถนน สนามบิน การแต่งกายที่ทันสมัย ซึ่งมุ่งสร้างวัฒนธรรมเดียวและทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การส่งออก “หลุมพรางที่น่าดึงดูด” ที่ผลประโยชน์ดูเหมือนจะคืนกลับมาแก่ผู้ที่ดำเนินรอยตามการพัฒนาโดยไม่ต้องเสียอะไรมากมาย เช่น การดำเนินการตาม

ประเทศที่พัฒนาแล้วจะทำให้มูลค่าทางเศรษฐกิจกลับสู่ประเทศและยกระดับประเทศสู่การเป็นประเทศที่ “พัฒนาแล้ว”

ผู้เขียนยังชวนมององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาต่าง ๆ ที่เสี่ยงการพูดถึงกระบวนการในภาพใหญ่ที่ ดำเนินการส่งออกการพัฒนาอันเป็นต้นเหตุวิกฤตสิ่งแวดล้อมหรือปัญหาสังคมในทุกวันนี้ และความสัมพันธ์ ระหว่างภาครัฐและนายทุนเป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนได้ สิ่งที่ต้องสร้างการตระหนักรู้ในพลเมือง คือ การส่งต่อข้อมูล ระหว่างโลกที่สามและโลกตะวันตกให้ได้รู้ผลกระทบและทิศทางของการพัฒนาระหว่างกันและกัน ผลกระทบของ การใช้สารเคมีเพื่อการเกษตรอย่างหนัก และแนวทางออกคือการลดการพึ่งพิงปุ๋ยสารเคมีและหันกลับสู่วิถี ธรรมชาติ สร้างความตระหนักรู้ถึงวัฒนธรรมการบริโภคและพลังงานที่เป็นภัยต่อทรัพยากรธรรมชาติ แนวคิด การพัฒนาที่ถูกพูดถึงในเล่ม ได้แก่ Permaculture, Biodynamics, Bioregionalism หลักการภูมิศาสตร์ชีวภาพ เป็นต้น

แนวทางที่ถูกนำเสนอในเล่มนี้ คือ การลดการบริโภคสินค้าจากตลาดโลกและสนับสนุนธุรกิจท้องถิ่นที่ สอดคล้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ หรือลดระยะทางระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคให้สั้นลง เพื่อเป็นการกระจายการ รวมศูนย์ของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผู้เขียนยังเสนอแนวทางสำหรับปัญหาโรคซึมเศร้าที่มากขึ้นในสังคม ปัจจุบัน แนวคิดการหันกลับสู่วิถีชีวิตดั้งเดิมที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติและสภาพจิตใจภายใน พื้นฟูความมั่นคง ด้านจิตใจโดยสร้างความสัมพันธ์กับคนรอบข้างให้ลึกซึ้งขึ้น

วิจารณ์ในส่วนของคุณูปแบบการเขียนและเรียบเรียงเรื่องราวในเล่มประกอบด้วยบทย่อยหลายบท และเนื้อหาแต่ละบทมีความเชื่อมโยงกัน ไม่ได้แยกขาดออกจากกันอย่างชัดเจน ทำให้ในเล่มมีการพูดถึง ประเด็นเดิมในซ้ำกันหลายครั้ง รวมถึงไม่ได้จัดกลุ่มประเด็นให้ชัดเจน ถ้าหากทำกลุ่มประเด็นที่ต้องการพูดถึง กระชับและชัดเจนกว่านี้ก็จะดีมากและช่วยให้ผู้อ่านเก็บประเด็นที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อสารได้ครบถ้วน และ บางช่วงของหนังสือผู้เขียนมีหลายประเด็นที่ถูกพูดถึงพร้อมกันในหนึ่งย่อหน้า สิ่งที่หนังสือเล่มนี้สามารถ ปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ คือ การเขียน 1 ประเด็นในย่อหน้าเดียวกัน และอยากให้นำเนื้อหาเป็นสัดส่วน เป็น โครงสร้างและหัวข้อย่อย

ในด้านการนำเสนอข้อมูลยังมีแง่มุมที่สามารถเติมเต็มได้ คือ การปรับเปลี่ยนหรือต่อรองในวิถีชีวิตของ ชาวลาดัก เพื่อต่อสู้เพื่อให้พวกเขาอยู่รอดในวิถีการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลงไป

ประโยชน์ของหนังสือ หนังสือเล่มนี้ช่วยทำให้เห็นภาพว่ากระแสการพัฒนาได้ส่งผลกระทบต่อคุณค่าในวิถี ชีวิตดั้งเดิมซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ยั่งยืนได้อย่างไร รวมถึงนำเสนอให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นในระดับ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ครอบครัว หรือลงลึกไปถึงความมั่นคงทางจิตใจของผู้คนที่เปลี่ยนไป

ทั้งนี้ยังเสนอแนวทางการพัฒนาที่ไม่ใช่การพัฒนาตามกระแสเศรษฐกิจกระแสหลัก โดยผู้เขียนเสนอ ว่าแนวทางการพัฒนาไม่ได้มีทางเดียวและไม่ใช่ว่าสิ่งที่ถูกกำหนดไว้แล้วหรือเป็นเรื่องธรรมชาติของ กระบวนการพัฒนา แต่ในความเป็นจริงคือมันสามารถปรับเปลี่ยนได้ และผู้เขียนได้เสนอแนวทางที่เป็น รูปธรรมของวิถีการพัฒนาในอนาคต เพื่อลดอำนาจการรวมศูนย์ของเศรษฐกิจ ให้ธุรกิจท้องถิ่น (localization) ซึ่งให้ความหวังและความเป็นไปได้สำหรับคนที่ต้องการเปลี่ยนแปลงชนบทการพัฒนาแบบเดิม

เหมาะกับใคร หนังสือเล่มนี้เหมาะกับคนที่สงสัยว่าทำไมการพัฒนาไม่ได้เป็นผลดีกับทุกคน หนังสือเล่มนี้จะชวนตั้งคำถามว่าแนวทางการพัฒนาปัจจุบันที่เป็นอยู่นี้ใช่แนวทางที่ถูกต้องแล้วหรือไม่ ทำไมเทคโนโลยีไม่ได้ช่วยให้คนสบายขึ้น แต่กลับทำให้ต้องเร่งการทำงานและการใช้ชีวิตในแต่ละวัน เพื่อให้ได้ผลงานมากขึ้นกว่าเดิม และเวลากลับมีจำกัดลงและกลายเป็นสิ่งที่สามารถซื้อขายกันได้

คนที่ตั้งคำถามกับการพัฒนาตามแบบตะวันตกจะทำให้ประเทศก้าวไปสู่ความมั่งคั่งได้หรือไม่ หรือคนที่กำลังสงสัยว่าแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคตควรจะเป็นอย่างไร ไม่ว่าจะ เป็นแนวทางการพัฒนาตามกระแสหลักหรือแนวทางตะวันตก หรือแบบที่มีความเป็นมนุษย์และสร้างความสัมพันธ์อันดีกับธรรมชาติมากขึ้น